

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

УДК 343.3

DOI [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i1\(30\).537](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i1(30).537)**Д. О. Анісімов***orcid.org/0000-0003-2893-8343**викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ***ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОКРЕМИХ КРАЇН ЩОДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА ПРОТИПРАВНИЙ ВПЛИВ НА РЕЗУЛЬТАТИ ОФІЦІЙНИХ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ**

Відповідно до Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури й спорту на період до 2020 року, яка визначає провідну роль фізичної культури й спорту як важливого фактору здорового способу життя, профілактики захворювань, формування гуманістичних цінностей, створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини, сприяння досягненню фізичної та духовної досконалості людини, виявлення резервних можливостей організму, формування патріотичних почуттів у громадян і позитивного іміджу держави у світовій спільноті, й внесення ст. 369–3 Кримінального кодексу (далі – КК) України до переліку корупційних злочинів, які визначені в примітці до ст. 45 КК України згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв’язку з прийняттям Закону України «Про запобігання корупції» № 524–ІХ від 04 березня 2020 року, вбачається неабияка увага до питання злочинних проявів у сфері спорту з боку законодавчої гілки влади України.

Теоретичним дослідженням кримінальної відповідальності за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань приділялася увага такими вченими, як О.Ф. Бантишев, О.С. Бондаренко, Ю.В. Гродецький, А.О. Данилевський, О.В. Кришевич, Ф.Ю. Неміч, А.В. Савченко, О.О. Семенюк, В.В. Сокурено, А.Б. Старка, Н.М. Ярмиш та інших. Однак, визнаючи суттєвий внесок означеної плеяди вчених у розв’язок проблем кримінальної відповідальності за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань, дослідженню зарубіжного досвіду приділяв увагу тільки А.О. Данилевський, та окремо аналізу КК Республіки Білорусь. Тому мета нашого дослідження полягає в продовженні аналізу кримінального законодавства пострадянських держав, покладеного А.О. Данилевським, у зв’язку зі схожістю правових систем країн колишнього Радянського Союзу. Враховуючи обмежений обсяг роботи, дослідження пострадянських країн буде-

мо проводити за алфавітом, зокрема таких країн, як Республіка Азербайджан, Республіка Вірменія, Естонська Республіка й Республіка Грузія.

Звернення до досвіду зарубіжної законотворчості дозволяє уявити вітчизняну правову систему в співвідношенні з правовими системами інших держав, бо, як писав Рене Давид: «Світ став єдиний. Ми не можемо відгородитися від людей, які живуть в інших державах, інших частинах земної кулі. Необхідне міжнародне спілкування, або, у всякому разі, просте співіснування, вимагає, щоб ми відкрили наші вікна й подивилися на закордонне право». Правознавцеві краще звернутися до першоджерела й самому поміркувати про особливості законодавства тієї чи іншої країни, його сильні й слабкі сторони й порівняти із законодавством своєї країни для того, щоб зрозуміти цінності й пріоритети, тенденції та перспективи його розвитку [1, с. 5–6].

Визначення схожості й відмінності кримінальних кодексів України й більшості інших держав Європи носять закономірний характер. Схожість стосується структури Загальної та Особливої частин цих кодексів, змісту багатьох інститутів і конкретних положень кримінального права, що свідчить про розвиток кримінального законодавства в зазначених державах під впливом однакових факторів політичного, економічного, соціального, культурного, правового характеру тощо; відповідних актів міжнародного й загальноєвропейського законодавства; взаємних запозичень [2, с. 98–99].

Вважаємо, що з метою вдосконалення норм кримінального права України необхідність врахування позитивних здобутків норм кримінальних законів зарубіжних країн аксіоматична. У зв’язку із чим вбачається необхідність використання компаративістського (порівняльного) методу дослідження.

Такий метод дозволяє вийти за межі своєї національної правової системи, розширити бачення можливих моделей і конструкцій. Особливо

потрібним нині він є з огляду на те, що натепер відмова від вузькокласового підходу в порівняльно-правових дослідженнях передбачає ознайомлення з позитивним досвідом, накопиченим у зарубіжному кримінальному праві, а отже й можливість його використання (звісно, не механічного) у вітчизняних умовах [3, с. 181–182]. З метою вдосконалення та гармонізації кримінального законодавства України із законодавством, розробленим у межах Ради Європи, Європейського Союзу, ООН, з урахуванням принципів і традицій національної правової системи можуть бути запозичені навіть конкретні положення, зазначає М.І. Хавронюк [4].

У рамках нашого дослідження спробуємо зіставити кримінальні закони означених держав із метою виділення загального, спільного, відмінного, а також унікального в кримінальному законодавстві України й зарубіжних держав щодо відповідальності за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань. Зазначимо, що наше дослідження буде проводитися за такими критеріями, як склад злочину й санкція. Вважаємо, що саме так є можливість отримати певну інформацію про напрямки вдосконалення ст. 369–3 КК України й доцільність або недоцільність таких змін.

Першим кримінальним законом, якому буде приділена наша увага, буде КК Республіки Азербайджан. Так, Глава 24 «Злочини у сфері економічної діяльності» КК Республіки Азербайджан [5] у ст. 192–2 передбачає відповідальність за маніпуляцію спортивними змаганнями.

Очевидною відмінністю КК Республіки Азербайджан є розміщення ст. 192–2, котра передбачає кримінальну відповідальність за маніпуляцію спортивними змаганнями, в главі «Злочини у сфері економічної діяльності» на відміну від України, де ст. 369–3 розміщується в розділі «Злочини у сфері службової й професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» КК України. Що своєю чергою зумовлює різний родовий об'єкт досліджуваних кримінально-правових норм.

Предмет злочину, як і у ст. 369–3 КК України, може бути як матеріального, так і не матеріально-го характеру.

Серед способів вчинення злочину в ст. 192–2 КК Республіки Азербайджан законодавець виділяє пропозицію, обіцянку, передачу, вимогу, отримання, прийняття пропозиції або запевнення про це, застосування насильства або погроза застосування насильства, погроза поширення компрометувальних відомостей або погроза знищення майна. Можемо побачити, що перелік способів вчинення злочину значно ширший, аніж у ст. 369–3 КК України.

Суб'єкт злочину може бути як загальний, так і спеціальний. Злочин вчиняється тільки умисно.

Розглядаючи покарання, вважаємо, що позбавлення волі на строк від трьох до шести років, передбачене в ч. 1 ст. 192–2 КК Республіки Азербайджан, є занадто жорстоким покаранням. Позитивним вважаємо передбачення КК Республіки Азербайджан, окрім схожих зі ст. 369–3 КК України видів покарань, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Також позитивним, на нашу думку, є рішення законодавця передбачити таку кваліфікувальну ознаку вчинення злочину, як маніпуляція спортивними змаганнями організованою групою або злочинним об'єднанням (злочинною організацією).

Примітка досліджуваної статті заслуговує окремої уваги. По-перше, варто відзначити, що ч. 1 примітки розкриває дефініцію «маніпуляція спортивними змаганнями». Так, під нею розуміється діяння (дія або бездіяльність), спрямоване на умисну зміну ходу або результату спортивних змагань із метою отримання незаконної переваги на користь самої особи або інших осіб. Нагадаємо, що всі роз'яснення по застосуванню ст. 369–3 КК України розміщуються в Законі України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» від 03 листопада 2015 року № 743-VIII.

По-друге, позитивним вважається можливість звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка добровільно повідомила про вчинення злочину відповідному державному органу або вчинила його через погрози.

Законодавець Азербайджану таким способом дає можливість злочинцю схаменутися, реабілітуватися та стати на шлях виправлення. Адже регулювання суспільних відносин шляхом кримінально-правових норм насамперед спрямоване на визнання прав і свобод людини найвищою соціальною цінністю.

По-третє, цікаве розв'язання питання щодо притягнення посадової особи до кримінальної відповідальності. Так, посадова особа, яка вчинила діяння, передбачене ст. 192–2.2 КК Республіки Азербайджан, у зв'язку з виконанням своїх службових обов'язків (повноважень), притягується до кримінальної відповідальності за ст. 311 «Одержання хабаря (пасивне хабарництво)».

Таким кроком законодавець отримав змогу розмістити ст. 192–2 КК Республіки Азербайджан у главі «Злочини у сфері економічної діяльності».

КК Республіки Вірменія [6] кримінальну відповідальність передбачає дещо по-іншому. Так, у Главі 22 «Злочини проти економічної діяльності», ст. 201 передбачено кримінальну відповідальність за підкуп учасників та організаторів професійних спортивних змагань і видовищних комерційних конкурсів.

З назви статті ми можемо зрозуміти, що вона

передбачає кримінальну відповідальність тільки за підкуп учасників та організаторів професійних спортивних змагань і видовищних комерційних конкурсів. Інші способи вчинення злочину залишилися поза увагою законодавця.

Під захистом такої норми перебувають не офіційні спортивні змагання, як у ст. 369–3 КК України, а професійні спортивні змагання.

Відповідно до офіційного тлумачення, професійні спортивні змагання – це спортивні змагання з командних ігрових видів спорту, участь в яких спрямована на отримання доходу, і однією з умов допуску спортсмена до них є наявність у нього трудових відносин із відповідним професійним спортивним клубом, якщо інше не встановлено організатором таких змагань для окремих категорій їхніх учасників. В інших видах спорту професійними спортивними змаганнями є спортивні змагання, участь в яких спрямовано на отримання доходу й і які визначені як такі їхніми організаторами відповідно до положень (регламентів) спортивних змагань [7].

Бачимо, що категорія професійних спортивних змагань ширша за офіційні спортивні змагання, які передбачені Єдиним календарним планом фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходів України.

Також можемо побачити, що під охороною кримінального закону окрім професійних спортивних змагань ще перебувають видовищні комерційні конкурси. Розглянемо наразі їхнє розуміння.

Видовищний комерційний конкурс можна розуміти як будь-які змагання (але не конкурс в сенсі торгів), що проводяться комерційною організацією в рамках її підприємницької діяльності й є видовищем для публіки (конкурс краси, деякі телевізійні конкурси), зазначає І.А. Клепицький [8, с. 541]. Згідно з думкою С.В. Кузьміна, під видовищним комерційним конкурсом у розумінні потреб кримінального законодавства необхідно розуміти публічний конкурс, спрямований крім досягнення інших суспільно-корисних цілей на отримання доходів від його проведення за умови демонстрації конкурсного процесу невизначено широкому колу осіб (до таких можна віднести програми: «Поле чудес», «Хто хоче стати мільонером?», «Слабка ланка» й інші) [9, с. 23].

Наразі вважаємо, що криміналізація протиправного впливу на видовищні комерційні конкурси в Україні не буде відповідати засадам соціальної зумовленості.

З негативного боку ст. 201 КК Республіки Вірменія відзначимо безальтернативність санкції за ч. 2 (тільки позбавлення волі на строк не більше п'яти років).

З позитивного боку відзначимо підвищену санкцію для кваліфікованого складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 201 (вчинене групою осіб

за попередньою змовою або організованою групою), а також широку альтернативу покарань за вчинення злочину, передбаченого ч. 3 ст. 201.

Законодавець Республіки Грузія кримінальну відповідальність за підкуп учасників або організацій професійних спортивних змагань або комерційних видовищних конкурсів розмістив у Главі 26 під назвою «Злочини проти підприємницької або іншої економічної діяльності» (ст. 203) [10].

Під захистом цієї кримінально-правової норми знаходяться тільки професійні спортивні змагання, як і в ст. 201 КК Республіки Вірменія, що обмежує сферу застосування ст. 203 КК Республіки Грузія на відміну від ст. 192–2 КК Республіки Азербайджан, де під захистом кримінального закону знаходяться всі спортивні змагання.

Криміналізовано тільки активний і пасивний підкуп. Передбачено кримінальну відповідальність за кваліфікований (повторно) й особливо кваліфікований (вчинення організованою групою) склад злочину.

Позитивним надбанням КК Грузії є також можливість звільнення від кримінальної відповідальності, передбачена в примітці до ст. 203, як і в КК Республіки Азербайджан. Так, від кримінальної відповідальності звільняються особи, які добровільно заявили органам влади про передачу будь-кому з осіб, зазначених у ч. 1 ст. 203, грошей, цінних паперів або іншого майна чи наданні йому майнових послуг.

Оглядом Пенітенціарного кодексу Естонської Республіки [11] встановлено, що в Естонії відсутня спеціальна норма кримінальної відповідальності за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань.

Отже, проведений аналіз законодавства окремих пострадянських країн у сфері кримінальної відповідальності за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань дав можливість стверджувати, що КК Азербайджану, КК Республіки Вірменія та КК Республіки Грузія відбили протиправний вплив на змагання в розділах, пов'язаних з економікою. Пенітенціарний кодекс Естонської Республіки взагалі не передбачає спеціальної норми, що накладала б кримінальну відповідальність за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань.

У ст. 201 КК Республіки Вірменія та ст. 203 КК Республіки Грузія криміналізовано протиправний вплив на професійні спортивні змагання, що, як і в ст. 369–3 КК України, обмежує сферу дії таких норм. Крайшим шляхом пішов законодавець Республіки Азербайджан, передбачивши в ст. 192–2 кримінальну відповідальність за маніпуляцію спортивними змаганнями взагалі. Окрім протиправного впливу на професійні спортивні змагання у Вірменії та Грузії криміналізовано протиправний вплив на видовищні комерційні

конкурси. Наразі вважаємо, що криміналізація протиправного впливу на видовищні комерційні конкурси в Україні не буде відповідати засадам соціальної зумовленості.

У ст. 192–2 КК Республіки Азербайджан і ст. 203 КК Республіки Грузія законодавець поряд з основним видом покарання застосовує покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Також безпосередньо в примітках до статей передбачена можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності під час добровільного повідомлення правоохоронних органів про вчинення злочину, або якщо злочин вчинено через погрози. Що, на нашу думку, сприяє стимулюванню правосвідомості правопорушників, які вчинили протиправний вплив, та реалізації завдань кримінального закону.

Вважаємо, що такий позитивний досвід кримінального законодавства розглянутих пострадянських країн потребує наступних досліджень із метою подальшого обґрунтування або спростування щодо їхнього використання в КК України.

Література

1. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики / под ред. И.М. Рагимова. Санкт-Петербург : «Юридический центр Пресс», 2001. 325 с.
2. Кримінальна відповідальність за ухилення від призову за мобілізацією: монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук. доц. В.В. Шаблістого. Дніпро : Видавець Біла К.О., 2019. 136 с.
3. Берило О.Г. Кримінальне законодавство зарубіжних країн про відповідальність за ненадання допомоги хворому медичним працівником. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 8. С. 181–185. URL: <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/8/35.pdf> (дата звернення: 14.03.2020).
4. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2007. 557 с. URL: <http://www.disslib.org/kryminalne-zakonodavstvo-ukrayiny-ta-inshykh-derzhav-kontynentalnoyi-yevropy.html> (дата звернення: 14.03.2020).
5. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики. *Континент: Законодательство стран*: веб-сайт. URL: http://continent-online.com/document/?doc_id=30397325#pos=8;164 (дата звернення: 19.03.2020).
6. Уголовный кодекс Армении. *Legislationline* : веб-сайт. URL: https://www.legislationline.org/download/id/8237/file/armenia_cc_am2016_ru.pdf (дата звернення: 19.03.2020).
7. О физической культуре и спорте Российской Федерации : Федеральный закон от 04 декабря 2007 г. № 329-ФЗ / Государственная Дума. URL: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&vkart=card&nd=102118584&rdk=> (дата звернення: 07.04.2020).
8. Клепицкий И.А. Система хозяйственных преступлений. Москва : Статут, 2005. 572 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/196107/> (дата звернення: 28.03.2020).
9. Кузьмин С.В. Уголовная ответственность за попуск участников и организаторов профессиональных

спортивных соревнований и зрелищных коммерческих конкурсов : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Москва, 2002. 32 с. URL: <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=128873> (дата звернення: 28.03.2020).

10. Уголовный кодекс Грузии. *Legislationline* : веб-сайт. URL: https://www.legislationline.org/download/id/8541/file/georgia_cc_2009_amoct2019_ru.pdf (дата звернення: 19.03.2020).

11. Пенитенциарный кодекс Республики Эстония. *JURISTAITAB* : веб-сайт. URL: <https://v1.juristaitab.ee/sites/www.juristaitab.ee/files/elfinder/ru-seadused/penitentsiarный%20кодекс%20001.03.2020.pdf> (дата звернення: 19.03.2020).

Анотація

Анісімов Д. О. Зарубіжний досвід окремих країн щодо кримінальної відповідальності за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань. – Стаття.

Відповідно до Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури й спорту на період до 2020 року, яка визначає провідну роль фізичної культури й спорту як важливого фактору здорового способу життя, профілактики захворювань, формування гуманістичних цінностей, створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини, сприяння досягненню фізичної та духовної досконалості людини, виявлення резервних можливостей організму, формування патріотичних почуттів у громадян і позитивного іміджу держави у світовій спільноті, й внесення ст. 369–3 Кримінального кодексу України до переліку корупційних злочинів, які визначені в примітці до ст. 45 Кримінального кодексу України згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про запобігання корупції»» № 524-IX від 04 березня 2020 року, вбачається неабияка увага до питання злочинних проявів у сфері спорту з боку законодавчої гілки влади України.

У результаті проведеного аналізу законодавства окремих пострадянських країн у сфері кримінальної відповідальності за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань можна стверджувати: Кримінальний кодекс Азербайджану, Кримінальний кодекс Республіки Вірменія та Кримінальний кодекс Республіки Грузія відбили протиправний вплив на змагання в розділах, пов'язаних з економікою. Пенитенциарний кодекс Естонської Республіки взагалі не має спеціальної норми, що передбачала б кримінальну відповідальність за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань.

У ст. 201 Кримінального кодексу Республіки Вірменія та ст. 203 Кримінального кодексу Республіки Грузія криміналізовано протиправний вплив на професійні спортивні змагання, що, як і в ст. 369–3 Кримінального кодексу України, обмежує сферу дії таких норм. Крайчим шляхом пішов законодавець Республіки Азербайджан, передбачивши в ст. 192–2 кримінальну відповідальність за маніпуляцію спортивними змаганнями взагалі. Окрім протиправного впливу на професійні спортивні змагання у Вірменії та Грузії криміналізовано протиправний вплив на видовищні комерційні конкурси. Автор вважає, що криміналізація протиправного впливу на видовищні комерційні конкурси в Україні не буде відповідати засадам соціальної зумовленості.

У ст. 192–2 Кримінального кодексу Республіки Азербайджан і ст. 203 Кримінального кодексу Республіки Грузія законодавець поряд з основним видом

покарання застосовує покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Також безпосередньо у примітках до статей передбачена можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності при добровільному повідомленні правоохоронних органів про вчинення злочину, або якщо злочин вчинено через погрози. Що, на думку автора, сприяє стимулюванню правосвідомості правопорушників, які вчинили протиправний вплив, і реалізації завдань кримінального закону.

Автор вважає, що такий позитивний досвід кримінального законодавства розглянутих пострадянських країн потребує наступних досліджень з метою подальшого обґрунтування або спростування щодо використання в Кримінальному кодексі України.

Ключові слова: Азербайджан, Вірменія, Грузія, Естонія, зарубіжний досвід.

Summary

Anisimov D. O. International experience of individual countries on criminal liability for illegal influence on the results of official sports competitions. – Article.

According to the National Targeted Social Program for the of Physical Fitness and Sports Promotion for the period up to 2020 that defines the leading role of physical fitness and sport as an important factor in a healthy lifestyle, disease prevention, formation of humanistic values, creating of conditions for all-round harmonious development of the person, promotion of achievement of physical and spiritual perfection of the person, revealing of reserve possibilities of an organism, formation of patriotic feelings in citizens and positive reputation of the state in the world community and the introduction of Art. 369–3 of the Criminal Code of Ukraine to the list of corruption crimes, which are defined in the note to Art. 45 of the Criminal Code of Ukraine in accordance with the Law of Ukraine “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine in connection with the Adoption of the Law of Ukraine “On Prevention of Corruption” 524–IX dated March 04, 2020, considerable attention is paid to the issue of criminal manifestations in the sphere of sports by the legislative branch of the Ukrainian authorities.

As a result of the analysis of the legal system of some post-Soviet countries in the field of criminal liability for

the illegal influence on the results of official sports competitions, gave the opportunity to state the following. The Criminal Code of Azerbaijan, the Criminal Code of the Republic of Armenia, and the Criminal Code of the Republic of Georgia reflected the illegal influence on competition in section related to economics. The Penal Code of the Republic of Estonia does not at all cover a legal norm that would provide a criminal liability for the illegal influence on the results of official sports competitions.

In Art. 201 of the Criminal Code of the Republic of Armenia and Art. 203 of the Criminal Code of the Republic of Georgia the illegal influence on professional sports competitions is criminalized, as Art. 369–3 of the Criminal Code of Ukraine that limits the scope of these norms. The best path was taken by the legislature of the Republic of Azerbaijan, providing in Art. 192–2 criminal liability for manipulation of sports competitions in general. In addition to the illegal influence on professional sports competitions in Armenia and Georgia, illegal influence on spectacular commercial competitions has been criminalized. The author believes that the criminalization of illegal influence on spectacular commercial competitions in Ukraine will not satisfy the conditions of social conditionality.

In Art. 192–2 of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan and Art. 203 of the Criminal Code of Georgia, the legislature, along with the main type of punishment, applies punishment in the form of deprivation of the right to occupy certain positions or engage in certain activities. Also, the article notes provide for the possibility of a person being released from criminal liability under the conditions of voluntary notification to the law enforcement agencies about a crime, or in the case when the crime was committed because of threats. That, in the author’s opinion, promotes the sense of justice of offenders who have committed illegal influence and the fulfilment of targets of the criminal law.

The author believes that this positive experience of the criminal legislation of the post-Soviet countries that were considered needs further research, in order to further argumentation or refutation of the use in the Criminal Code of Ukraine.

Key words: Azerbaijan, Armenia, Georgia, Estonia, international experience.